

Švýcarsko, ES a trojčlennost sociálního organizmu

*Podle zahajovací přednášky Letní švýcarské univerzity Akademie Johannese
Kreyenbuhla z 18. 7. 1992 ve Škole Rudolfa Steinera ve
Wetzikonu/Curych, „Ino 3“, č. 11/1992, s. 19*

Úvod

Do pozvolna se rozbíhající diskuse o vstupu či nevstoupení Švýcarska do Evropské hospodářské společnosti (EHS) nebo do ES (Evropské společenství) zasahují rostoucí měrou i kritické hlasy ze zahraničí. Přesto však to vypadá tak, že nikdo vlastně pořádně neví, jak by měly být různé vývojové tendence ve společnosti věcně posuzovány. Proto by měl být následující příspěvek pokusem o nalezení takového platného měřítko. Na základě těchto zásadních úvah bude později možné podívat se na konkrétní případy z naší každodenní praxe zrovna tak jako na problémy globálního rázu.

Protichůdné vývojové tendence v Evropě

Západní svět se na konci 20. století nachází v paradoxní situaci. Na jedné straně se bývalý socialistický blok rozpadá na jednotlivé, nezávislé národní státy. Na druhé straně je podnikán pokus gigantických rozměrů stmelit národní státy západní Evropy v jeden evropský blok. Byla tak nadhozena již i poněkud zlomyslná otázka, zda moskevské politbyro nepozorovaně nepřesídlilo do Bruselu. Tak tomu jistě není, přesto se však zdá, že také v hlavách těch, kdo udávají tón na Západě, převládá poměrně omezená paradigmatická představa, podle níž může být lidská společnost organizována jen v podobě státu s pány a poddanými. Proto také vůbec nepadne otázka, jakou formu organizace by na sebe lidská společnost či „evropský dům“ měla vzít, vyvíjí-li se poddaný v člověka suverénního, jak o tom stále zřetelněji svědčí různé občanské iniciativy. Ty ostatně mívají, co se rozumu

týče, nad vládními programy dosti navrč.

Budoucnost Západu

Vzhledem k této kontroverzní situaci mohl by člověk zapochybovat o budoucnosti Evropy. Přesto však touží osobnosti, vychovávající a vzdělávající sebe sama, na Východě po sociálním společenském uspořádání právě tak silně jako tyto osobnosti na Západě po uspořádání svobodném. Obojí tak v hloubi své bytosti usilují - třebaže ze svých polárních hledisek - o stejný ideál, ideál lidskosti, který v sobě svobodu i societu sjednocuje.

Potíž Evropanů spočívá ovšem v tom, že dosud nevidí společný zdroj svobody a society, nebo že ho dosud nevidí dostatečně jasně. Přesto však již před více jak 100 lety (1882) upozornil na tento společný zdroj svobody a society Johannes Kreyenbühl (1), ještě obsáhleji pak před necelými 100 lety (1894) Rudolf Steiner (2). Tento zdroj spočívá v *myšlení*. Neboť bez mé nejvlastnější aktivity v mém vědomí k žádnému myšlení nedojde. Myšlenkový akt je svobodný čin mého vědomí. Proto mi také nikdo nemůže myšlení odejmout, učinit je za mne. Musím je uskutečnit sám. Tím se pozvedám do oblastí vlastní činnosti, do oblastí svobody.

Jestliže v myšlenkovém aktu vytvořím myšlenkovou náplň, pak má tato svůj vlastní obsah, kterého se svým myšlením zmocním, který proniknu až do té míry, že se s ním sám identifikuji a prožiji ho proto jako výměnu podstat (3).

Uvedu-li svým myšlením různé myšlenkové obsahy do vzájemného vztahu, tzn. k sobě navzájem a v sobě navzájem jako např. pojmy „díl“ a „celek“, vím s absolutní jistotou, že díl je a musí být vždy menší než celek. Anebo myslím-li spolu „příčinu“ a „účinek“, prožiji zase ve svém myšlení s absolutní jistotou, v jakém vzájemném vztahu jsou tyto dva pojmy, totiž v takovém, že podstata kauzality spočívá v tom, že příčina musí vždy předcházet účinku a že účinek je pasivním důsledkem příčiny. Ve své myšlenkové aktivitě se tedy pohybuji a orientuji ve vztahovém předivu pojmů, v říší souvislostí a tím v oblasti society mezi věcmi, mezi lidmi a mezi lidmi a věcmi. Učí- ním-li ze svého *poznání*, k němuž jsem dospěl myšlením, *motivů* a *popudů* svého konání (2), budu na jedné straně svobodný, protože na základě svého vlastního poznání určuji sám sebe, a na druhé straně i sociální, protože svým myšlením nejen poznám zákonité vztahy, nýbrž také se pak ve svých činech chovám tak, jak to odpovídá podstatě věci.

Dopracoval-li jsem se např. poznání, že naše hospodářská zvířata mají poměrně pevně stanovené životní chování, potřeby a projevy, pak jim vytvořím adekvátní prostředí a nezavřu je na základě ekonomických úvah, které jsou pro tato zvířata naprosto irelevantní, do takových chovných systémů, s nimiž si nejsou schopna poradit. Jestliže jiný člověk dojde ke *stejnému poznání*, tak se přece bude i při úplné samostatnosti chovat stejně. Pro oba je dohoda o tom, že budou napříště svá zvířata chovat podle zásad přirozeného chovu, tento vnější zákon jen výrazem sjednocení se ve společném poznání. Samozřejmě je pak třeba dále přemýšlet o tom (tedy poznávat podstatu

věcí), jak mohou paritních příjmů dosáhnout zemědělci, kteří provozují nákladnější, avšak přirozenější chov zvířat, a jak by se vzhledem k tomu měly rozumně uspořádat vztahy k jiným odvětvím ekonomiky, k národnímu hospodářství i k hospodářství světovému.

Trojčlenný sociální organizmus jako alternativa k uniformnímu státu

Nyní si můžeme položit otázku, jaké organizační struktury vyplynou z takového lidského chování, zahrnujícího současně svobodu i societu, a zda by takové společenské formy byly zároveň vhodné pro svobodné a sociální chování lidí.

První oblastí, která vyplyne z takového chování osamostatňujících se individualit, tj. z chování opírajícího se o poznání podstaty, je pochopení zákonitých vztahů mezi věcmi a bytostmi světa. Jelikož pochopení je duchovní povahy a je možné jen díky vlastní aktivitě, můžeme tuto oblast nazvat spolu s Rudolfem Steinerem *svobodným duchovním životem* (4).

Druhou oblastí je pak ta, v níž si lidé své poznání vzájemně vyměňují a sjednávají rozumný společný postup. Tyto dohodnuté způsoby chování, které byly poznány jako správné, představují *právní život*. Pro člověka, který svým poznáním proniká k podstatě věcí, je právo tím, co je *správné* a na čem se společnost *dohodla*.

Třetí oblastí je oblast činnosti nasměřované do okolního světa, v níž se realizuje to, co bylo poznáno jako správné a co pak bylo uzákoněno. Popř. jsou při této činnosti získávány vnější pomocné prostředky, které jsou potřebné také pro právní a duchovní život.

Toto je život hospodářský.

Tím je trojčlennost sociálního organizmu individuální alternativou k přetrvávajícímu uniformnímu státu, státu založenému na vládě vrchnosti. Vznik tohoto organizmu můžeme zřetelně pozorovat na činnosti osamostatňujících se individualit v občanských iniciativách, jako např. v mírovém nebo ekologickém hnutí. Tato činnost vychází vždy z nového poznání jednotlivců, kteří se sdělují ostatním a ujednávají akce, jak by toto poznání mohlo být dále rozšiřováno a posléze uzákoněno. Kdyby naše společnost již byla zcela vědomě tímto způsobem trojčlenně strukturována, pak by takový sociální organizmus již sám od sebe lidi podněcoval k tomu, aby se sami chovali trojčlenně.

Přímá demokracie jako cesta k trojčlennému sociálnímu organizmu

„Iniciativní právo“ švýcarských občanů je vynikajícím prostředkem, s jehož pomocí lze poručenský uniformní stát (5) odkazovat do příslušných mezí a suverénnímu občanovi zajistit skutečný prostor, aby mohl prostřednictvím *svobodného duchovního života* a z něj vyplývajících *ustanovení až k rozumnému hospodaření* přirozeně rozvíjet trojčlenné společenské struktury.

Již shromažďováním potřebných 100 000 podpisů je svobodný duchovní život vyvolán v oblasti, pro kterou má být nový nebo doplňující ústavní článek určen, jako např. starobní a sirotčí pojištění, domo-

brana, ochrana vodních zdrojů, výroba energie, náhradní vojenská služba, ochrana životního prostředí, biotechnologie atd. Jestliže k této iniciativě dojde, musí se jí parlament a vláda zabývat. Tím je i zde vyvolán svobodný duchovní život. Má-li pak dojít k referendu, dospěje svobodný duchovní život v celé zemi ke svému vrcholu. Všechna komunikační média jako tisk, rozhlas a televize jsou přinucena rozumně se tímto tématem zabývat, přičemž si mnohý starý paradigmatický názor etablované vědy musí nechat líbit tvrdou kritiku a dost často musí před ní i ustoupit.

Je-li iniciativa hlasujících občanů - jako vlastního pána - přijata, stává se referendem přijatý článek ústavy platným ústavním právem a parlament i vláda se podle něj musí řídit zrovna tak, jako detailní zákonodárství i jako ekonomická činnost.

Tímto způsobem se prostřednictvím přímé demokracie dosahuje toho, že svobodný duchovní život určuje a správným způsobem usměrňuje život právní i hospodářský.

Přesně naopak tomu bylo na Východě, kde dogmatický duchovní život, onen takzvaný marxismus - leninismus znemožňoval jako státní moc pomocí jednostranného „právního“ života existenci svobodného duchovního života a pokoušel se násilně podřídit státní moci i ekonomiku.

Něco podobného, třebaže v podobě opačného pólu, existuje však i na Západě, kde je svobodný duchovní život přinejmenším ekonomicky omezován přemocným a nadřazeným hospodářstvím. Tím je také snižována efektivita právního života na poli ekologickém i sociálním.

CH - ESVO - EHS - ES

V podstatě není těžké přijít na to, že vývoj Evropy, u jejíž kolébky působili velicí básníci a myslitelé Západu, může být rozumně utvářen jen na základě stále obsáhlejšího poznání, tzn. že předpokladem jakéhokoli smysluplného vývoje Evropy může být jen *sw- bodný duchovní život*. Sotva by se našla země, která tento individuální vývoj dovedla dále než Švýcarsko s jeho iniciativním právem a právem referenda. Rudolf Steiner přivedl toto právo v Principech Všeobecné anthroposofické společnosti ještě o stupeň výše, když zde nepožadoval minimální počet členů, nýbrž (podle paragrafu 10) zaručil každé osobnosti v rámci anthroposofické společnosti právo na podání žádosti, která musí být na výročním zasedání projednána. Bylo by proto rozhodující ztrátou pro celou Evropu, kdyby se Švýcarsko nechalo integrovat do starších struktur, které natolik neodpovídají lidským a duchovním potřebám. Mělo by tomu být naopak. Proto navrhuje např. poslanec A. Grosz všem Evropanům právo na přímou demokracii, což se v dobře třinácti zemích setkalo s příznivým ohlasem (6).

ESVO (Evropské sdružení volného obchodu, EFTA) jako organizace volného obchodu, která se nedotýká suverenity jednotlivých zemí, by mohla být příkladem toho, jak se konkrétně malé země, podobné Švýcarsku, vyvíjejí na základě procitající samostatnosti svých občanů stále více do podoby trojčlenného sociálního organizmu a pak také samy přetvářejí svou zónu volného obchodu v přesahující trojčlenný sociální organizmus. Přistoupením nově vzniklých nezávislých zemí Východu by tento vývoj mohl být pod-

statně podpořen. Tímto směrem se také ubírá návrh Holanďana Heinekeho rozčlenit Evropu do 75 malých zemí s 5 -10 miliony obyvatel (7).

Pouhá ekonomická spolupráce mezi ESVO a ES v evropském hospodářském prostoru (EHP) by zaručila přinejmenším sociální a duchovní suverenitu dnešních a případně budoucích zemí připojených k ESVO a pouze by potvrdila integraci v hospodářském životě, která vlastně již dávno nastala, aniž by ekonomické oblasti přenechala úplnou nadvládu nad právním a duchovním životem. V této souvislosti bychom mohli jen přivítat, pokud by oněch 60 přizpůsobení zákonů, nezbytných k napojení na EHP, bylo přinejmenším předloženo referendu, jak to navrhuje komise obou parlamentních komor (Ständerat a Nationalrat).

ES v sobě skrývá to nebezpečí, že se svou centralistickou správou a zákonodárstvím na ministerské úrovni - bez zapojení svéprávných občanů - spojí do- mněle překonaná negativa Východu s negativy Západu, s hospodářským životem, který není usměřován ani poznáním duchovních ani sociálních souvislostí.

Švýcarsko jako samotář

Chce-li Švýcarsko zůstat věrné své ideji občana jako suveréna, nezbude mu zpočátku než pokračovat ve své pouti odvážného samotáře. Na této cestě však není švýcarsko tak docela osamoceno; jsou s ním všechny samostatné individuality. Dánové se již odmítli nechat zbavit svéprávnosti maastrichtskými smlouvami a čím dál více začínají být aktivní i individuality,

samotáři, aby se svým vlastním způsobem střetli s nebezpečími ES. Rakouský ekonom L. Cohn (8), filozof přehledného, tak ukazuje, jak opojení z velikého nikdy nemůže nahradit kvalitu přehledného, toho, co ještě lze utvářet a strukturovat, což odpovídá i zkušenostem z hospodářského života.

Oázy lidskosti

Trojčlennost sociálního organizmu na základě vlastního poznání a utvářející, organizující síla individualit není vázána na uniformní stát, onoho „smíšeného krále“ (9). Daleko spíše je možná na základě živého poznání a schopností pracovníků v zemědělském podniku stejně jako v obchodní firmě nebo v průmyslu, avšak rovněž ve svobodné škole nebo svobodné škole vysoké jakož i v právních korporacích. V duchovním životě se tím zajistí interdisciplinární spolupráce, po které se tolik volá, v právním životě harmonizující dohody a v hospodářském životě asociativní pokrývání potřeb za oprávněnou cenu (10). Albert Steffen a Emil Anderegg (11) nazývali tato pracovní společenství (v návaznosti na jejich návrh rozšířit myšlenku červeného kříže na celé oblasti a země) *oázami lidskosti*. Propojí-li se tyto oázy, pak se kousek po kousku budou podílet na tvorbě sociálně - estetického uměleckého díla společnosti lidí svobodného ducha, což opět pozemskému bytí propůjčí hlubší smysl.

Michael Rist

Literatura:

- (1) Kreyenbühl, J.: Die etische Freiheit bei Kant. Schriftenreihe Band I. Selbstverlag der J. Kreyenbühl Akademie, Reinach/BL1991
- (2) Steiner, R.: Philosophie svobody. Michael, sv. Kopeček, 1999
- (3) Witzmann, H.: Intuition und Beobachtung. Band I und II. Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart 1977/78
- (4) Steiner, R.: Hlavní body sociální otázky. Baltazar, Praha
- (5) Heinrich, R.: Der vormundschaftliche Staat. Rowolt Verlag, Hamburg 1989
- (6) Schoch, J.: Eine Verfassung für 500 Millionen Europäer. „Tages-Anzeiger“ Zürich vom 9.7.1992, S. 2
- (7) Gollmer, M.: Die vereinigten Kleinstaaten von Europa. „Tages-Anzeiger“ Zürich vom 9.7.1992, S. 2
- (8) Cohn, L.: Recht, Sinn und Zukunft des Kleinen. Der Zeitpunkt. Nr. 1 /92, S. 7 - 9
- (9) Goethe, J. W.: Pohádka o zeleném hadu a krásné Lilii. Votobia, Olomouc 1995. Vyjde znovu v r. 2000 (s komentářem Rudolfa Steinera) v nakladatelství Fabula Hranice.
- (10) Witzmann, H.: Spravedlivá cena. Ateliér pro eurythmii, Praha 1999

- (11) Steffen, A., Aufruf an das Schweizer Volk.
Anderegg, E.: Gewerbliche Wirtschaft Nr.
7/8,194